

กิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน ในยุคอุตสาหกรรม 4.0

सानิด แยกสะอาด¹ สุรติ สุพิชญขยางกูร² และ บรรพต วิรุณราช³

¹ นักศึกษาปริญญาเอก วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

² อาจารย์วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

³ อาจารย์คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

THE COOPERATE SOCIAL RESPONSIBILITY ACTIVITIES AFFECTING COMMUNITY

DEVELOPMENT IN THE AGE OF INDUSTRY 4.0

Sarnid Khagsaard¹ Surat Supitchayangkool² and Banpot Wiroonratch³

¹ Ph.D. Student of Graduate School of Commerce, Burapha University

² Lecturer of Graduate School of Commerce, Burapha University

³ Lecturer of Faculty of Management Sciences, Prince of Songkla University

วันที่รับบทความ (Received) 23 มีนาคม 2565

วันที่ได้รับบทความฉบับแก้ไข (Revised) 29 เมษายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) 13 สิงหาคม 2565

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนรอบนิคมอุตสาหกรรม ในยุคอุตสาหกรรม 4.0 งานวิจัยครั้งนี้เป็นการนำเสนอ ในส่วนที่เป็น เชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจาก การสัมภาษณ์ ผู้แทนของสถานประกอบการ ที่มีหน้าที่ดูแลกิจกรรม CSR ของสถานประกอบการ ในนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี และ นิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ระยอง โดยได้สัมภาษณ์ ผู้แทนของสถานประกอบการ อย่างน้อย 14 คน ที่มาจาก 7 ประเภทอุตสาหกรรม ประเภทอุตสาหกรรมละ 2 คน โดยแบ่งประเภทอุตสาหกรรมจาก การขอส่งเสริมการลงทุน ของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (The Board of investment) (BOI) พบว่า สถานประกอบการส่วนใหญ่ มีการทำกิจกรรม ตามแนวทางมาตรฐาน ISO 26000 ผู้บริหารในสถานประกอบการ มีภาวะผู้นำที่รับผิดชอบต่อสังคม และผู้นำ ได้สนับสนุนการทำกิจกรรม CSR ของสถานประกอบการ และพนักงานมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม CSR โดยที่ สถานประกอบการส่วนใหญ่ที่ได้สัมภาษณ์ จะมีการทำกิจกรรม CSR เพื่อการพัฒนาชุมชนที่อยู่โดยรอบ ทั้งใกล้และไกล จากนิคมอุตสาหกรรม ที่สถานประกอบการตั้งอยู่

คำสำคัญ: กิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคม การพัฒนาชุมชน ยุคอุตสาหกรรม 4.0

Abstract

The study's goal was to look at how social responsibility activities influenced the development of communities near industrial estates in the Industrial Age 4.0. This was a qualitative study in which semi-structured interviews were utilized to obtain data from representatives of the establishment who were in charge of managing the organization's CSR efforts in the Amata Industrial Estates in Chonburi and Rayong. At least 14 people from seven different industries (2 from each) were questioned. The Board of Investment categorizes industrial kinds based on investment promotion requests (BOI). The findings demonstrated that the majority of establishments conducted CSR activities in accordance with the ISO 26000 standard. The executives in the establishments exercised social responsibility leadership, and they supported the establishment's CSR efforts. Employees participated in CSR activities. The majority of the businesses stated that they will engage in CSR activities to benefit the surrounding communities, both near and distant from the industrial estate where they were located.

Keywords: Corporate Social Responsibility Activities, Community Development, Industrial 4.0

บทนำ

ในยุคที่เปรียบเสมือนธรรมชาติทางคืนความเป็นธรรม ด้วยภัยพิบัติต่าง ๆ สุ่มนุษย์ เช่น น้ำท่วมญี่ปุ่น ไฟไหม้ในออสเตรเลีย หรือ การแพร่ของโรค COVID-19 ในประเทศจีน สหภาพยุโรปและ สหรัฐอเมริกา รวมทั้ง ประเทศอื่นทั่วโลก อย่างที่เป็นทุกวันนี้เป็นผลมาจากขาดการใส่ใจในธรรมชาติ และการตัดทวงผลประโยชน์ จากธรรมชาติ จนละเลยการดูแลและใส่ใจต่อธรรมชาติ (ชัยยนต์ ทองสุขแก้ว, 2563) การศึกษาพบว่า กิจกรรม ภาควิทยาศาสตร์เป็นปัจจัย ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และมีส่วนทำให้มลพิษสิ่งแวดล้อม มากขึ้น (Wolfgang, et al., 2018) ประเทศในสหภาพยุโรป ได้มองเห็นปัญหาการดำเนินกิจการ ภาควิทยาศาสตร์ ด้านการผลิต และอื่น ๆ ที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน (จินตวีร์ เกษมสุข, 2559) จึงได้มีการกำหนดเป็นมาตรฐาน International Organization for Standardization มีวัตถุประสงค์ ให้โรงงานอุตสาหกรรมที่ต้องการขายสินค้าให้กับประเทศในกลุ่มทวีปยุโรป ต้องดำเนินการตามขั้นตอนตาม มาตรฐาน ตามที่กำหนด

ประเทศในสหภาพยุโรปอาจจะซื้อสินค้าหรือไม่ซื้อ หรือให้ราคาต่ำกว่าก็ได้ (Gregory, Simone & Zachmann, 2019; ชาญวิชัย อริยารัตน์, ฟ่ำไฮ สามารถ, พลศักดิ์ จิรไกรศิริ และ กรเอก กาญจนานาโกติน (2563; Ghiotto & Echaide, 2019) กล่าวถึง สหภาพยุโรป ที่ได้ร่วมกันออกกฎเกณฑ์ การจัดการความ

รับผิดชอบต่อสังคมมีชื่อว่า Cooperate social responsibility (CSR) โดยมุ่งหวังว่าโรงงานผลิตสินค้า ได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมและสังคมแล้ว ย่อมมีของเสียเกิดตามมาทำให้มีผลกระทบต่อสังคม (Grumiller, et al., 2018; กิตติยา โต๊ะทอง, 2560) ในขณะที่ Dincer, Maja and Mislav (2018) พบว่า แนวคิดของความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นเรื่องที่มีความสำคัญสำหรับผู้ผลิตในปัจจุบัน

ปัจจุบันผู้บริโภคคาดหวังว่า บริษัท ต่าง ๆ จะมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้นในการเป็นพลเมืององค์กรที่รับผิดชอบต่อสังคม และเพื่อช่วยแก้ปัญหาสังคม Close-Scheinbaum, Lacey and Liang (2017) ในโลกที่เชื่อมโยงกันด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศของ ICT

การสื่อสารเกี่ยวกับการปฏิบัติด้าน CSR นั้นเป็นสิ่งที่ผู้บริโภคชอบ Kreicbergs and Pelse (2019) การศึกษาพบว่า หากมีการพัฒนา CSR ร่วมกัน โดยที่รวมกลุ่มพัฒนา CSR ที่ดีก็จะทำให้เกิดวิธีการกิจกรรม CSR ที่ถูกต้องดีขึ้น และแน่นอนว่าการที่ CSR ที่มีวิธีการที่ดีขึ้น ก็จะส่งผลที่ดีขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม (สมศักดิ์ สามีคศิธรรม และ สุจิตรา สามีคศิธรรม, 2560) ความโปร่งใสในการดำเนินกิจการ การใช้พลังงาน การลดลงของมลพิษ และการรับรู้ของผู้บริโภคดีขึ้น (Wolfgang, et al., 2018)

การดำเนินกิจการภาคอุตสาหกรรม 3.0 เกิดขึ้นครั้งแรก ในประเทศสหรัฐอเมริกาและในกลุ่มประเทศยุโรปหมายถึง การที่โรงงานอุตสาหกรรมผลิตสินค้าจำนวนมาก ใช้แรงงานคน เครื่องจักร พลังงานจำนวนมาก ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ที่มีชุมชนอาศัยที่อยู่รอบโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งระยะใกล้และระยะไกล สามารถผลิตของแบบเดียวกันจำนวนมากในเวลารวดเร็ว ในขณะที่โรงงานยุค 4.0 สามารถผลิตของ หลากหลายรูปแบบแตกต่างกันตามความต้องการเฉพาะของผู้บริโภคแต่ละราย เป็นจำนวนมากใน เวลารวดเร็ว ด้วยกระบวนการผลิตที่ประหยัดและมีประสิทธิภาพด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลครบ วงจรแบบ “Smart Factory” (ธัญลักษณ์ รุ่งแสงจันทร์, 2561)

ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้ง ด้าน สังคม เทคโนโลยี มีผลต่อแนวทางการพัฒนาประเทศ รัฐบาลได้ตระหนักและเล็งเห็นถึงความสำคัญ จึงได้กำหนดนโยบายการปฏิรูปประเทศในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ภายใต้วิสัยทัศน์ “ประเทศไทย 4.0” เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและผลักดัน ให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนของประเทศ (ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี, 2560)

สถาบันพัฒนาธุรกิจ เพื่อความยั่งยืน (2561) ได้สรุปรายงานการวิจัย “สถานะความรับผิดชอบต่อสังคมของประเทศไทยที่มีผลกระทบต่อภาครัฐและเอกชน” พบว่า มีรูปแบบการปฏิบัติ ลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ ภาคธุรกิจส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ แนวคิด CSR ในขอบเขตที่จำกัดและไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน องค์กรมักมุ่งเน้นการทำกิจกรรมเพื่อสนับสนุนและพัฒนาชุมชนหรือสังคมภายนอกองค์กร มากกว่าบูรณาการเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการธุรกิจขององค์กร และ องค์กรมีการดำเนินกิจกรรม CSR เป็นครั้งคราว ขาดความต่อเนื่อง

จากประเด็นความเป็นมาข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปปัญหาและความสำคัญได้ต่อไปนี้

1. ปัญหาหรือวิกฤตทางธรรมาภิบาลมีความรุนแรงมากขึ้นและต่อเนื่อง อุตสาหกรรมเองก็ยังมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นและมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนเกิดผลกระทบต่อข้อจำกัดทางด้านทรัพยากร

รวมทั้งการปลดปล่อยมลพิษ ต่าง ๆ สู่ธรรมชาติ หรือชุมชนมากขึ้น เป็นผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่งผลต่อการเกิดปัญหา ต่าง ๆ ซึ่งส่วนหนึ่งมีผลมาจากการดำเนินกิจการภาคอุตสาหกรรม

2. การดำเนินการ CSR ยังเป็นแบบความสมัครใจ และพบว่าในอุตสาหกรรมกลุ่มอมตะซิตี้ในประเทศไทย โดยเฉพาะในเขต EEC ที่มีอยู่ 1000 บริษัท แต่มีการร่วมกันทำกิจกรรม CSR จำนวน 151 บริษัท (อมตะคอร์ปอเรชัน, 2562) ยังมีสัดส่วนน้อยเมื่อเทียบกับองค์กรทั้งหมดในอุตสาหกรรมกลุ่มอมตะซิตี้ในประเทศไทย

3. ปรัชญาการดำเนินงานอุตสาหกรรมและด้านเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อการเกิดการพัฒนากิจการสู่ยุคกิจกรรมและอุตสาหกรรม ที่เรียกว่า อุตสาหกรรม 4.0 อันเป็นเหตุส่งเสริมในการยกระดับอุตสาหกรรมการผลิตด้วยเทคโนโลยีมากขึ้นตามแนวทางในต่างประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งพบการทำกิจกรรม CSR เป็นระบบมาตรฐานสากลมากขึ้น มีการทำรายงาน การพัฒนาความยั่งยืนขององค์กร หรือ Sustainable development report ที่พบว่าเป็นความจำเป็นหลักในการดำเนินธุรกิจขององค์กร ซึ่งมีความขัดแย้งกับการทำกิจกรรม CSR ของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมอมตะ ที่ยังเป็นแบบพื้นฐาน องค์กรมีการดำเนินกิจกรรม CSR เป็นครั้งคราวขาดความต่อเนื่อง เช่น การบริจาคสิ่งของ การทำบุญ การปลูกป่า เป็นต้น

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา กิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถานประกอบการ ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน ในอุตสาหกรรม 4.0 เพื่อให้ นิคมอุตสาหกรรม กับ ชุมชน จะได้อยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนรอบนิคมอุตสาหกรรม ในยุคอุตสาหกรรม 4.0

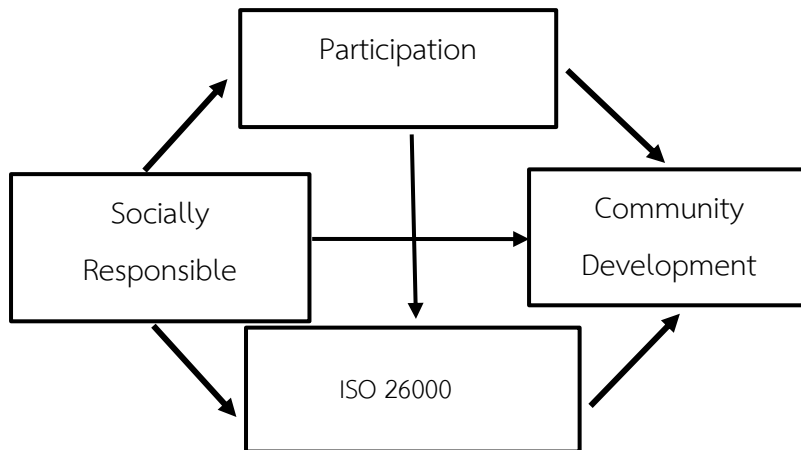
ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเวลา ทำการวิจัยในช่วง พ.ศ. 2563 - 2564

ขอบเขตด้านเนื้อหา ข้อมูลด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ในสถานประกอบการ ที่มาจากการสัมภาษณ์ ผู้แทนของสถานประกอบการ ที่มีหน้าที่ดูแลกิจกรรม CSR ของ องค์กร ของแต่ละประเภทของกลุ่มอุตสาหกรรม ในนิคมอุตสาหกรรมกลุ่มอมตะ จำนวนอย่างน้อย 14 คน

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นผู้วิจัยได้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องการวิจัย 4 ด้าน ดังนี้ ได้แก่ 1. แนวทางการดำเนินการตามมาตรฐาน ISO26000 2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร 3. ภาวะผู้นำที่รับผิดชอบต่อสังคม 4. การพัฒนาชุมชน

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม (Social responsibility)

Freeman and Dmytriiev (2017) กล่าวถึง ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (Corporate social responsibility: CSR) ว่าหมายถึง รูปแบบหนึ่งของการกำกับดูแลตนเองขององค์กรที่รวมเข้ากับรูปแบบธุรกิจ โดยที่นโยบาย CSR ทำหน้าที่เป็นแบบมีกลไกการควบคุมหรือดำเนินการด้วยตนเองโดยที่สามารถตรวจสอบและทำให้มั่นใจได้ว่าเป็นไปตามแนวทางธุรกิจ มีการปฏิบัติตามอย่างเข้มข้นภายในเจตนารมณ์ของกฎหมาย มาตรฐานทางจริยธรรม

Borham and Yeasun (2018) ได้ให้ความหมายของ ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร หมายถึง การที่ธุรกิจดำเนินงานอย่างมีความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้เสีย กลุ่ม ต่าง ๆ ของธุรกิจที่ได้รับผลกระทบจากกระบวนการ ดำเนินธุรกิจทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ซึ่งให้เห็นว่า ความรับผิดชอบต่อสังคม แตกต่างจากการแสดงความเอื้ออาทร นั้นแสดงถึงการปฏิบัติความรับผิดชอบต่อสังคม จึงควรเน้นย้ำในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นกระบวนการหลักในการดำเนินธุรกิจ มากกว่าการจัดกิจกรรมการกุศลสงเคราะห์ผู้ยากไร้ต่าง ๆ ซึ่งความรับผิดชอบต่อสังคมจะเป็นการกระทำด้วยความสมัครใจ เหนือกว่ากรอบของข้อกำหนดกฎหมาย และเป็นการกระทำที่สะท้อนให้เห็นว่าบริษัทควรให้ความสำคัญต่อคำว่า “ความเป็นธรรม” ยิ่งกว่า “ความชอบธรรม”

ผู้วิจัยให้นิยาม “ความรับผิดชอบต่อสังคม” หมายถึง การประกอบกิจการ ด้วยความดูแลใส่ใจต่อผู้มีส่วนได้เสีย เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างมีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ ตลอดจนมีธรรมาภิบาล เป็นเครื่องกำกับให้การดำเนินกิจกรรม ต่าง ๆ เป็นไปด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใสและยุติธรรม มีความตระหนักถึงผลกระทบทางลบต่อ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยพร้อมจะแก้ไขเพื่อลดผลกระทบดังกล่าว อีกทั้งเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทุกเวทีการค้า ซึ่งจะได้รับประโยชน์กับทุกฝ่ายตามหลักปรัชญา All WIN ไม่ได้มุ่งเน้นผลประโยชน์ตนเองเป็นที่ตั้งแต่ยังคำนึงถึงผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมดในห่วง

โซ่อุปทานด้วย ซึ่งเป็นผลดีต่อความยั่งยืนของกิจการ และ ผู้มีส่วนได้เสีย เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง

แนวคิดมาตรฐาน ISO26000

มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมแนวทางการรับผิดชอบต่อสังคม โดย Zinenko and Rovira (2015) พบว่าในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงมากมายในด้าน CSR ด้วยการแนะนำเครื่องมือ CSR ใหม่ที่ทำด้วยความสมัครใจ เครื่องมือที่เกิดขึ้นแม้จะมีความซับซ้อน กับการรายงานความคิดริเริ่มระดับโลก (Global reporting initiative: GRI) และ ข้อตกลงโลกแห่งสหประชาชาติ (United Nations Global Compact: UNGC) ซึ่งในที่สุดก็เกิดเป็นข้อกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมแนวทางการรับผิดชอบต่อสังคม หรือข้อกำหนด มอก. 26000 ปี พ.ศ. 2553 โดย กระทรวงอุตสาหกรรม (2553)

การปฏิบัติตามข้อกำหนดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสอดคล้องกับแนวปฏิบัติสากล และบูรณาการให้เกิดขึ้นทั่วทั้งองค์กร ภายใต้ของเขตของอิทธิพลและผลกระทบ ISO26000 เป็นมาตรฐานระหว่างประเทศที่กำหนดโดยองค์การระหว่างประเทศ ว่าด้วยการมาตรฐาน (International organization for standardization: ISO) เพื่อให้คำแนะนำเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม แก่องค์กรทุกประเภททั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและในประเทศกำลังพัฒนา ในการสนองตอบความต้องการของสังคมที่ให้ความสำคัญเพิ่มขึ้นกับการประกอบการอย่างรับผิดชอบต่อสังคม ในมาตรฐาน ISO 26000 ประกอบด้วยข้อเสนอแนะที่ให้หน่วยงานนำไปปฏิบัติโดยสมัครใจ จึงมีข้อกำหนด ต่าง ๆ ไม่เหมือนกับ ISO9001 หรือ ISO14001 ด้วยเหตุนี้ ISO26000 จึงมิใช่มาตรฐานสำหรับนำไปใช้ หรือนำมาพัฒนาเป็นข้อกำหนดอ้างอิงเพื่อการรับรองมาตรฐาน ISO26000 เป็นมาตรฐานที่ให้ข้อเสนอแนะหลักการและวิธีการของความรับผิดชอบต่อสังคมที่องค์กรพึงปฏิบัติด้วยความสมัครใจ ซึ่งควรสื่อสารข้อเท็จจริงให้ผู้เกี่ยวข้อง ไม่ควรสื่อสารว่าเป็นข้อบังคับจะกลายเป็นข่าวปลอม และจะถูกส่งต่อทันทีที่มันอยู่ในอัตราต่ำ แต่ถือว่ามีผลกระทบกระจายสิ่งที่ไม่ถูกต้อง (อังคริสา แสงจำนงค์, 2565 หน้า 73)ได้รับทราบทุกองค์กรสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้และไม่ใช้มาตรฐานเพื่อการรับรอง โดยในมาตรฐานดังกล่าว ประกอบด้วย 7 ข้อกำหนด ได้แก่ 1) ธรรมาภิบาล (Organizational governance) 2) สิทธิมนุษยชน (Human rights) 3) การปฏิบัติด้านแรงงาน (Labor practices) 4) สิ่งแวดล้อม (Environment) 5) การปฏิบัติที่เป็นธรรม (Fair operating practices) 6) ประเด็นด้านผู้บริโภค (Consumer issues) 7) การมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาชุมชน (Community involvement & development)

แนวคิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (Participation in corporate social responsibility activities)

Cohen and Uphoff (1980) ณัฐวัฒน์ สิริพรวุฒิ (2560) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเกี่ยวข้องกับ การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น หมายถึง การมีส่วนร่วมในการวางแผน การประเมินความต้องการของท้องถิ่น แม้ว่าคนในพื้นที่จะไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนก็ตาม อย่างน้อยที่สุดพวกเขาควรได้รับแจ้งถึงแผนการออกแบบสำหรับพื้นที่ของพวกเขา หากต้องการความร่วมมือในการดำเนินโครงการ การมีส่วนร่วมในการ

วางแผนและการดำเนินโครงการ สามารถพัฒนาความสามารถทำได้ด้วยการพึ่งพาคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้น ความพยายามในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จในแง่ของผลการพัฒนาที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งนั้น สถาบันและบทบาทที่สร้างขึ้นเพื่อการมีส่วนร่วมไม่ได้ให้เกิดการมีส่วนร่วมที่จริงจังด้วยการผ่านคณะกรรมการพัฒนาหรือที่ปรึกษาของชุมชน และใช้การวางแผนดำเนินการแบบผิวเผิน แต่ถึงกระนั้นวิธีการนี้ก็เป็นที่นิยมมากขึ้นเรื่อย ๆ สำหรับแนวทางการมีส่วนร่วมที่เป็นทางเลือก โดยเนื้อหาของความพยายามในการพัฒนาก็เปลี่ยนไปเช่นกัน

Cohen and Uphoff (1980); Suebvises (2018); และ Development and Cooperation Swiss Agency (2020) พบว่า การมีส่วนร่วมเป็นวงจรสำหรับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ในทางปฏิบัติแทบจะไม่มีการโต้ตอบที่สอดคล้องหรือครบวงจร การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้มักจะค่อนข้าง จำกัด หรือไม่เท่าเทียมกัน มุ่งเน้นความสนใจและเป็นตัวแทนของวิธีการสำคัญในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนสามารถได้รับการช่วยเหลือและประเมิน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเป็นสิ่งที่นักรัฐศาสตร์มักอ้างถึง ในขณะที่ผู้บริหารมักให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการนำไปปฏิบัติ ในทางกลับกันนักเศรษฐศาสตร์ในอดีตเน้นการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์เป็นสิ่งสำคัญที่สุด

กิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Participation in decision-making) 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

แนวคิดภาวะผู้นำที่รับผิดชอบต่อสังคม (Socially responsible leadership)

ในมุมมองทางด้าน พฤติกรรมนั้น ผู้นำที่มีประสิทธิผลจะสามารถเชื่อมต่อ วิสัยทัศน์ที่มีค่านิยมทางอุดมคติที่แข็งแกร่ง และ ภาพจินตนาการที่มีพลัง ผู้นำเหล่านี้ยังคงกระตุ้นการคิด นวัตกรรมในการแก้ปัญหาที่เผชิญและเน้นการเปลี่ยนแปลง ในระดับฐานรากและความคาดหวังผลการปฏิบัติงานที่ยอดเยี่ยม นอกจากนี้ ผู้นำยังสามารถสร้างความเชื่อมั่นของผู้ตาม การจูงใจภายใน ความไว้วางใจและความชื่นชม ต่อผู้นำและการดึงดูดทางอารมณ์ ผู้นำที่รับผิดชอบต่อสังคม เป็นผู้นำที่มีค่านิยมทางด้านความรับผิดชอบต่อสังคม จะส่งผลต่อ วิสัยทัศน์และความซื่อตรง (Integrity) ซึ่งจะแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม และคุณลักษณะต่าง ๆ ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อค่านิยมที่รับผิดชอบต่อสังคมของผู้ตาม นอกจากนี้ค่านิยมของผู้นำ ก็ยังมีอิทธิพลต่อค่านิยมของผู้ตามอีกประการหนึ่งด้วย (พิพัฒน์ นนทนาธรณ์, 2558)

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (ตลท.) ได้กำหนดแนวทาง CSR สำหรับบริษัทจดทะเบียนโดยใช้แนวคิดของ Carroll (1979) ได้แบ่งระดับCSR ออกเป็น 4 ระดับคือ ความรับผิดชอบต่อด้านเศรษฐกิจ กฎหมาย จริยธรรม และ การให้ความช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ (Carroll, 1979) ตลาด หลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (ตลท.) ได้นำมาเป็นแนวทาง ในการกำหนด CSR สำหรับบริษัทจดทะเบียนและ ได้เสนอลำดับความรับผิดชอบต่อสังคมคือ ระดับ ข้อบังคับ เบื้องต้น ปกป้อง และสมัครใจ (คณะทำงานส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของบริษัทจดทะเบียน, 2560)

ภาพลักษณ์องค์การเป็นการแบ่งปันความหมาย ทักษะคิด ความรู้ และความเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ได้รับอิทธิพล จากการสื่อสารเชิงกลยุทธ์จากองค์การ ภาพลักษณ์องค์การเป็นผลผลิตของวาทกรรมระหว่างองค์การกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยองค์การได้ฉายภาพของ ภาพลักษณ์ออกไปและถูกตีความหรือรับรู้โดยผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย (พิพัฒน์ นนทนาธรณ์, 2561) ตัวแปรภาวะผู้นำที่รับผิดชอบต่อสังคมประกอบด้วยค่านิยมที่รับผิดชอบต่อสังคมของผู้ผู้นำ (Leader social responsibility values: SRL01) วิสัยทัศน์และความซื่อตรงของผู้ผู้นำ (Leader vision and integrity: SRL02) และ ค่านิยมที่รับผิดชอบต่อสังคมของผู้ตาม (Follower social responsibility values: SRL03)

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดภาวะผู้นำที่รับผิดชอบต่อสังคมจากแนวคิดของ พิพัฒน์ นนทนาธรณ์ (2559) เนื่องจากเป็นคุณลักษณะของผู้นำที่มีความเหมาะสม ในการบริหารองค์การในยุคของการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขัน ประกอบด้วยด้านค่านิยมที่รับผิดชอบต่อสังคมของ ผู้นำด้านวิสัยทัศน์และความซื่อตรงของผู้ผู้นำ และด้านค่านิยมที่รับผิดชอบต่อสังคมของผู้ตาม

แนวคิดการพัฒนาชุมชน (Community development)

ได้สรุปไว้ว่า ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน มีกรอบปฏิบัติที่ดีที่สุด การศึกษาทฤษฎีการพัฒนาชุมชน พบว่าเน้นความสำคัญของการกระทำร่วมกัน เชื่อกันว่าการร่วมกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันช่วยอำนวยความสะดวกและทฤษฎีการพัฒนาชุมชน ที่ยอมรับว่าการแสดงบทบาทและทำหน้าที่ตามโครงสร้างและกระบวนการที่มีประสิทธิภาพดี มีความสำคัญต่อระบบชุมชน ดังนั้นทฤษฎีการพัฒนาชุมชนจึงสนับสนุนว่าผู้คนต้องพบกันในฐานะหน่วยงานสังคมเพื่อพัฒนาสังคมของตน ด้วยการจัดความแตกต่างซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน ภายใต้การพัฒนาด้านการพัฒนาชุมชน ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน ยังสนับสนุนว่าระบบชุมชนควรให้ความเท่าเทียมกันในการยื่นยัดในบทบาทพลเมือง ในการแสดงให้เห็นถึงความเคารพอย่างสมดุ

รวมทั้งได้ศึกษาเพื่อ การยืนยันว่าลักษณะผู้นำที่เป็นฐานะตัวแทนชุมชนที่ได้มีส่วนร่วมในฐานะของสมาชิกในชุมชนในการดำเนินการกิจกรรมการพัฒนา พบว่า (1) การพัฒนาชุมชนเกี่ยวข้องกับการกำหนดเป้าหมายที่มีการกระทำร่วมกันโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด (2) การมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชุมชนไม่ถือเป็นข้อบังคับดังนั้นผู้กระทำผิดจึงไม่ต้องรับโทษ (3) การจำกัดการไหลเข้าและการไหลออกของข้อมูลยังไม่มีการจัดการที่ดี (4) ผู้นำและคำสั่งของพวกเขาไม่ได้รับปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด (5) ผู้นำต้องการความเคารพ นับถือ และปกป้องเกียรติของตนเองจากอาสาสมัคร และ (6) ผู้นำต่างยอมรับในคุณค่าและทัศนคติของอาสาสมัครที่ขึ้นอยู่กับภาระกิจของพวกเขา เช่น ความไว้วางใจ ความซื่อสัตย์ ความเท่าเทียมกัน ความเปิดกว้าง และความเคารพซึ่งกันและกัน และการยืนยันว่าเมื่อมีภาวะผู้นำที่ดีทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยสมัครใจในการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้

ทั้งนี้ยังได้ ศึกษาด้วยการใช้ตัวแปรชีวิตการพัฒนาชุมชน ด้วย 10 ปัจจัยต่อไปนี้ (1) การพัฒนาชุมชนต้องมีการกำหนดเป้าหมายที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน (2) เป้าหมายถูกกำหนดร่วมกันโดยผู้นำอาสาสมัครของชุมชนและตัวแทนรัฐบาล (3) การดำเนินการของโครงการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ แสดงให้เห็นการเคารพซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้นำหรือตัวแทนชุมชน (4) ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พัฒนาตามโครงการพัฒนาชุมชน

จะมีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง (5) การมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชุมชนมีความจำเป็น ดังนั้นผู้ที่ไม่เข้าร่วมควรได้รับโทษ (6) เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนมักกำหนดโดยผู้นำและขาดการรับฟังจากคนในชุมชน (7) ความน่าเชื่อถือของอาสาสมัครเพื่อการพัฒนาชุมชนได้รับการคุ้มครองโดยผู้นำชุมชน (8) การไหลเข้าและการไหลออกของข้อมูลเพื่อการพัฒนาชุมชนไม่มีการจัดการที่ดี (9) การปฏิบัติตามคำสั่งของผู้นำชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ดีและการดำเนินการอย่างเคร่งครัด และ (10) มีความไว้วางใจและความซื่อสัตย์ในผู้นำชุมชน (Adedokun, & Kayode, 2019)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ที่มีแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้แทนของสถานประกอบการ ที่มีหน้าที่ดูแลกิจกรรม CSR ของ องค์กร ของแต่ละประเภทของกลุ่มอุตสาหกรรม ในนิคมอุตสาหกรรมกลุ่มอมตะ ที่มี 7 ประเภทอุตสาหกรรม ตาม BOI อย่างน้อยประเภทละ 2 คน โดยจะสัมภาษณ์จำนวน ไม่น้อยกว่า 14 คน (Morgan, 1997) โดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์จำนวน 17 คน

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยการจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ และนำมาวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยวิธีการตีความ และนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยการพรรณนาเพื่อนำไปใช้ในการสนับสนุนการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกบุคคลที่มีความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ในเรื่องเกี่ยวกับ กิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคม

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลการวิจัยเรื่องอิทธิพลของกิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคม การดำเนินงานตามมาตรฐาน ISO 26000 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของ องค์กร ภาวะผู้นำที่รับผิดชอบต่อสังคม ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน ในยุคอุตสาหกรรม 4.0 กรณีศึกษา: นิคมอุตสาหกรรมกลุ่มอมตะ ในประเทศไทย ที่ได้จากการสัมภาษณ์ สรุปได้ดังนี้

ประเด็นด้าน การดำเนินงานตามมาตรฐาน ISO 26000 ซึ่งมี 7 ด้าน

1. การกำกับดูแลองค์กร ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้แทนของสถานประกอบการ ที่มีหน้าที่ดูแลกิจกรรม CSR ของ องค์กร ของแต่ละประเภทของกลุ่มอุตสาหกรรม ในนิคมอุตสาหกรรมกลุ่มอมตะ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า มุมมองในเรื่อง แนวทางหลักของมาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคม ISO26000 ตามแนวทางของ กรมโรงงานอุตสาหกรรม พบว่าให้ความสำคัญกับการบูรณาการความรับผิดชอบต่อสังคมทั่วทั้งองค์กรที่ต้องเริ่มจากการมีวิสัยทัศน์ การกำหนดนโยบาย และการนำสู่การปฏิบัติ โดยกำหนดกรอบแนวคิดตามมาตรฐาน กล่าวถึง นโยบายความรับผิดชอบต่อสังคม ผู้บริหารระดับสูงควรกำหนดนโยบายด้านความรับผิดชอบต่อสังคม และการนำไปปฏิบัติตามนโยบายนั้นสามารถทำได้ หลากหลายแนวทาง ตาม

ความเหมาะสม ตามแนวทาง นโยบายความรับผิดชอบต่อสังคม ที่มาจากผู้บริหารระดับสูง การบูรณาการกับนโยบาย รวมไปถึงพันธกิจ วิสัยทัศน์ จรรยาบรรณทางธุรกิจ หรือวิธีการอื่น ๆ ตามขีดความสามารถ และความเหมาะสมของบริษัท ผู้วิจัยจึงเห็นด้วยที่จะต้องเริ่มมาจากมีนโยบายจากผู้บริหารในการกำกับดูแลองค์กร โดยมี ตัวอย่าง การสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ 1 คุณกมลมาศ บัวทอง บริษัท คาโออินดัสเตรียล (ประเทศไทย) จำกัด กล่าวว่า “แล้วก็นโยบายประกาศของบริษัท ก็คือ เราจะตระหนักถึงการดำเนินธุรกิจโดยคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม สนับสนุนการรับผิดชอบต่อสังคมอย่างยั่งยืนให้แก่บริษัทและสังคมในวงกว้าง โดยคำนึงถึงความสมดุลทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม โซเชียล และการกำกับดูแลกิจการ เน้นให้สอดคล้องกับนโยบายการดำเนินงานอย่างยั่งยืนโดยใช้หลัก คาโอ ESG Strategy อันนี้เป็นการประกาศนโยบายเมื่อวันที่ 29 เดือนเมษายน 2564 ที่ผ่านมา คาโอโกบอล ประกาศเลยว่า เราจะดำเนินธุรกิจ นับตั้งแต่วันนี้ไปด้วยหลักการ ของ ESG ในการนำกับการทำธุรกิจ ตั้งแต่แบบ CEO ในเมืองไทย CEO ของต่างประเทศ ประกาศประกาศเข้าไปทำให้เป็นหัวใจด้วยของคาโอ โดยใช้หลักของ ESG ...” ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ 2 คุณเบญจมาศ สิทธิโชคธรรม บริษัท อมตะ ปิกิริม พาวเวอร์ จำกัด กล่าวว่า “ต่อไปเรื่องของค่านิยมของผู้นำ ในระดับ Top Management เหมือนรับนโยบายมาจากทาง President ด้วย ก็จะมีวิสัยทัศน์ที่ดี วิสัยทัศน์ของเราเนี่ยก็คือการสร้างพลังให้สังคมโลกด้วยความอบอุ่นอารีย์ ดังนั้นวิสัยทัศน์ตรงนี้ เมื่อทางผู้นำของที่ตัวโรงไฟฟ้าจะมีการมองไปในภาพเดียวกัน ดังนั้นอะไรก็ตามที่มันมีส่วนเกี่ยวข้อง หรืออะไรก็ตามที่มันอาจจะไปส่งผลกระทบต่อ กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเขาก็จะให้ความสำคัญ ไม่ได้ปล่อยปละละเลย..”

2. สิทธิมนุษยชน ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้แทนของสถานประกอบการ ที่มีหน้าที่ดูแลกิจกรรม CSR ของ องค์กร ของแต่ละประเภทของกลุ่มอุตสาหกรรม ในนิคมอุตสาหกรรมกลุ่มอมตะ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า มุมมองในเรื่องสิทธิมนุษยชน พบว่าการที่ทุกบริษัทที่อ้างถึง มีการดูแลด้านสิทธิมนุษยชนเป็นอย่างดี ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วยอย่างยิ่ง เพราะสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกบริษัทควรให้ความสำคัญกับทุกคนในองค์กรแบบเท่าเทียมกัน

3. การปฏิบัติด้านแรงงาน ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้แทนของสถานประกอบการ ที่มีหน้าที่ดูแลกิจกรรม CSR ของ องค์กร ของแต่ละประเภทของกลุ่มอุตสาหกรรม ในนิคมอุตสาหกรรมกลุ่มอมตะ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า เห็นด้วย เป็นอย่างยิ่ง ที่ทุกบริษัทที่ผู้วิจัยกล่าวอ้างถึง มีการปฏิบัติด้านแรงงาน ตามกฎหมายแรงงาน ที่ได้กำหนดให้ทุกบริษัท ที่จะต้องปฏิบัติตามได้กฎหมาย โดยเฉพาะด้านแรงงาน

4. สิ่งแวดล้อม ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้แทนของสถานประกอบการ ที่มีหน้าที่ดูแลกิจกรรม CSR ของ องค์กร ของแต่ละประเภทของกลุ่มอุตสาหกรรม ในนิคมอุตสาหกรรมกลุ่มอมตะ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า เห็นด้วย เป็นอย่างยิ่ง ที่ทุกบริษัทที่ผู้วิจัยกล่าวอ้างถึง มีการดูแลด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งภายในองค์กร และภายนอกองค์กร ที่จะไม่ก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ต่อชุมชนที่อยู่โดยรอบโรงงาน ซึ่งจะทำให้ ชุมชน กับโรงงานจะได้อยู่ร่วมกันได้

5. ดำเนินงานอย่างเป็นธรรมชาติ ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้แทนของสถานประกอบการ ที่มีหน้าที่ดูแลกิจกรรม CSR ของ องค์กร ของแต่ละประเภทของกลุ่มอุตสาหกรรม ในนิคมอุตสาหกรรมกลุ่มอมตะ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า เห็นด้วย เป็นอย่างยิ่ง ที่ทุกบริษัทที่ผู้วิจัยกล่าวอ้างถึง มีการดำเนินงานอย่างเป็นธรรมชาติ ทั้งนี้เพราะผู้วิจัย มีความเห็นว่า การที่ทุกองค์กรที่ผู้วิจัยได้กล่าวอ้างถึง มีการดำเนินการกับพนักงานในองค์กร อย่างเป็นธรรมชาติ จะก่อให้เกิดการพัฒนาในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี เพราะไม่ได้มีการเลือกปฏิบัติ ทุกคนถูกปฏิบัติเท่าเทียมกัน

6. ประเด็นผู้บริโภค ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้แทนของสถานประกอบการ ที่มีหน้าที่ดูแลกิจกรรม CSR ของ องค์กร ของแต่ละประเภทของกลุ่มอุตสาหกรรม ในนิคมอุตสาหกรรมกลุ่มอมตะ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า เห็นด้วย เป็นอย่างยิ่ง ที่ทุกบริษัทที่ผู้วิจัยกล่าวอ้างถึง มีการดำเนินการ ในประเด็นผู้บริโภค เพราะจะทำให้ ลูกคามีความพึงพอใจ ที่ทุกองค์กรที่ผู้วิจัย กล่าวอ้างถึง มีความตระหนักใน ผู้บริโภค ที่มีช่องทางการรับเรื่องร้องเรียน หรือ การทำแบบประเมินความพึงพอใจ

7. การมีส่วนร่วมและพัฒนาชุมชน ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้แทนของสถานประกอบการ ที่มีหน้าที่ดูแลกิจกรรม CSR ของ องค์กร ของแต่ละประเภทของกลุ่มอุตสาหกรรม ในนิคมอุตสาหกรรมกลุ่มอมตะ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็น เห็นด้วย เป็นอย่างยิ่ง ที่ทุกบริษัทที่ผู้วิจัยกล่าวอ้างถึง มีการมีส่วนร่วมและพัฒนาชุมชน ทั้งนี้เพราะ การที่ชุมชน กับ โรงงานอุตสาหกรรม ได้มีกิจกรรม ในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน จะก่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกัน การเกื้อกูลซึ่งกัน จะทำให้โรงงานอุตสาหกรรม จะอยู่คู่กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ประเด็น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้แทนของสถานประกอบการ ที่มีหน้าที่ดูแลกิจกรรม CSR ของ องค์กร ของแต่ละประเภทของกลุ่มอุตสาหกรรม ในนิคมอุตสาหกรรมกลุ่มอมตะ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า เห็นด้วย เป็นอย่างยิ่ง ที่ทุกบริษัทที่ผู้วิจัยกล่าวอ้างถึง ที่พนักงานในองค์กร มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร ผู้วิจัยการมีมุมมองว่า การทำกิจกรรมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมหรือ CSR จะทำให้มีแรงพลักดันอย่างมากจากหลายภาคส่วน ที่จะให้องค์กรภาคธุรกิจ ต่าง ๆ มีการดำเนินการด้าน CSR เพื่อเป็นส่วนร่วมในการสร้างความยั่งยืน เพราะมีพนักงานในองค์กรมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร โดยมีตัวอย่างการสัมภาษณ์ คุณกอบสุข อินทโชติ บริษัท สยามเดินโซ่ แมนูแฟคเจอร์ริง (ประเทศไทย) จำกัด กล่าวไว้ว่า “นโยบายต้องบอกก่อนว่าบริษัทเรา แบ่งออกเป็น 2 ส่วน มีส่วน Admin แล้ว 2 ก็คือ ส่วนหน้างานที่ทำการผลิต ซึ่งในส่วนของการผลิต จะต้องรับงาน 24 ชั่วโมงก็คือจะต้องมีการรับงานตลอด ซึ่งเวลาการออกไป ทำกิจกรรม CSR มันก็ค่อนข้างที่จะยาก แต่ว่าพนักงานใน Admin ก็คือจะมีการสลับกันได้ ก็จะต้องมีการมีส่วนร่วมของพนักงานและ Admin เข้าไปทำกิจกรรม ซึ่ง ถ้าเป็นกิจกรรมที่จัดภายในโรงงานเรา เราก็จะให้เขาจัดเป็นลำดับคิว เช่นเพิ่งจัดการเมื่อวานนี้ก็คือกิจกรรมบริจาคโลหิต เป็นครั้งที่ 48 แล้ว ก็จะมีการลำดับคิวพนักงานออกไป ดึงการมีส่วนร่วมของพนักงานออกไป การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมของเรา

เราร่วมกับผู้นำชุมชน อย่างของอนามัยบ้านเก่า ล่าสุดที่ไปติดโซล่าเซลล์ เราก็ไม่ได้โฟกัสแค่อนามัยอย่างเดียว ทางผู้ใหญ่บ้าน อบต ในพื้นที่นั้นก็มีส่วนร่วม”

ประเด็น การดำเนินการ ด้านภาวะผู้นำที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้แทนของสถานประกอบการ ที่มีหน้าที่ดูแลกิจกรรม CSR ของ องค์กร ของแต่ละประเภทของกลุ่มอุตสาหกรรม ในนิคมอุตสาหกรรมกลุ่มอมตะ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า

เห็นด้วย เป็นอย่างยิ่ง ที่ทุกบริษัทที่ผู้วิจัยกล่าวอ้างถึง ภาวะผู้นำที่รับผิดชอบต่อสังคม ทั้งนี้เพราะ องค์กรจะดำเนินการตามนโยบายต่าง ๆ จะขึ้นอยู่กับผู้นำ หากผู้นำในองค์กรมีภาวะผู้นำที่รับผิดชอบต่อสังคม การขับเคลื่อนในทุกกิจกรรม โดยผู้ตาม ที่เป็นพนักงานในองค์กร ก็จะร่วมมือกัน ที่จะปฏิบัติตาม โดยมีตัวอย่างการสัมภาษณ์ คุณณัฐดนัย แนบทางดี บริษัท ยูเอซีเจ (ประเทศไทย) จำกัด กล่าวว่า “ภาวะผู้นำที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม – ส่วนใหญ่ตั้งแต่ท่านประธานลงมาท่านก็จะพูดเสมอว่าเรามาอาศัยพื้นที่ตรงนี้อยู่แล้วมันก็จะทำอย่างไรให้เขารู้สึกมีส่วนร่วมกับเรามีความสุขด้วยกัน ก็เช่น ขณะก็ห้ามไปสร้างความเดือดร้อนไปทิ้งไปเลยไม่ได้ แม้แต่น้ำที่ปล่อยออกไปก็ไม่ได้ แล้วก็มีอะไรที่ชุมชนมีกิจกรรมทำไรเราก็ต้องเข้าไปร่วมเช่น ประเพณีรดน้ำดำหัวสงกรานต์ประเพณีที่เกี่ยวกับไทยๆผมไปร่วมเสมอ ช่องทางก็คือ ตอนที่ประชุมเราก็จะแจ้งว่าจะมาติดต่อผมได้เลย เบอร์โทร เบอร์ line ”

ประเด็นการ การพัฒนาชุมชน ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้แทนของสถานประกอบการ ที่มีหน้าที่ดูแลกิจกรรม CSR ของ องค์กร ของแต่ละประเภทของกลุ่มอุตสาหกรรม ในนิคมอุตสาหกรรมกลุ่มอมตะ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า เห็นด้วย เป็นอย่างยิ่ง ที่ทุกบริษัทที่ผู้วิจัยกล่าวอ้างถึง มี การพัฒนาชุมชนรอบนิคมอุตสาหกรรม ทั้งนี้เพราะชุมชนที่อยู่รอบนิคมอุตสาหกรรม เมื่อได้รับความช่วยเหลือจากโรงงานอุตสาหกรรม ที่อาจจะเข้าไปร่วมกับชุมชน ในการร่วมกันเสนอข้อคิดเห็น รวมทั้ง การทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนร่วมกัน ก็จะทำให้ชุมชนรอบนิคมอุตสาหกรรม จะอยู่ร่วมกันได้กับนิคมอุตสาหกรรม โดยที่จะไม่มีปัญหาข้อร้องเรียน หรือ หากมี ก็จะทำให้ มีการพูดคุย ทำความเข้าใจซึ่งกันและกันได้ดี ตัวอย่างการสัมภาษณ์ คุณอุบล จันทชาติ บริษัท ศรีไทย ซุปเปอร์แวร์ จำกัด (มหาชน) กล่าวว่า “ต่อไปในด้านการพัฒนาชุมชน ของเราก็เน้นการ พัฒนาตามความต้องการของชุมชน เน้นนักเรียนนักศึกษาที่เป็นเยาวชนของชาติที่จะเติบโตต่อไปในอนาคต เหมือนที่เราไปทำโครงการคัดแยกขยะ พัฒนาสภาพแวดล้อมโรงเรียน หรือ มอบสิ่งของที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนหรือเข้าไปเสวนากับชุมชนเพื่อจะให้เราเห็นว่าชุมชนนี้ต้องการอะไร หรือยังขาดเหลืออะไรที่เราพอจะมีศักยภาพในเรื่องของ หรือความรู้ความสามารถที่จะสามารถเข้าไปช่วยได้เป็น การปรึกษาร่วมกันไม่ใช่ว่า บริษัทเราคิดจะทำอะไรแล้วก็เข้าไปทำเลยแต่ว่า จะเป็นการพูดคุยกับทางชุมชนก่อนว่าทางเขาต้องการอะไร แล้วก็เข้าไปให้ความช่วยเหลือ”

อภิปรายผลการวิจัย

จากข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้านการดำเนินงานตามมาตรฐาน ISO 26000 ทั้ง 7 ด้าน ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้แทนของสถานประกอบการ ที่มีหน้าที่ดูแลกิจกรรม CSR ของ องค์กร ของ

แต่ละประเภทของกลุ่มอุตสาหกรรม ในนิคมอุตสาหกรรมกลุ่มอมตะ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า มุมมองในเรื่อง แนวทางหลักของมาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคม ISO26000 ตามแนวทางของกรมโรงงานอุตสาหกรรม พบว่าให้ความสำคัญกับการบูรณาการความรับผิดชอบต่อสังคมทั่วทั้งองค์กรที่ต้องเริ่มจากการมีวิสัยทัศน์ การกำหนดนโยบาย และการนำสู่การปฏิบัติ โดยกำหนดกรอบแนวคิดตามมาตรฐานกล่าวถึง นโยบายความรับผิดชอบต่อสังคม ผู้บริหารระดับสูงควรกำหนดนโยบายด้านความรับผิดชอบต่อสังคม และการนำไปปฏิบัติตามนโยบายนั้นสามารถทำได้ ด้านสิทธิมนุษยชน พบว่าการที่ทุกบริษัทที่อ้างถึง มีการดูแลด้านสิทธิมนุษยชน เป็นอย่างดี ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วยอย่างยิ่ง เพราะ สิทธิมนุษยชน เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกบริษัทควรให้ความสำคัญ กับทุกคนในองค์กรแบบเท่าเทียมกัน สำหรับด้านการปฏิบัติด้าน ทุกบริษัทที่ผู้วิจัยกล่าวอ้างถึง มีการปฏิบัติด้านแรงงานตามกฎหมายแรงงาน ที่ได้กำหนดให้ทุกบริษัท ที่จะต้องปฏิบัติตามภายใต้กฎหมาย โดยเฉพาะด้านแรงงาน สำหรับสิ่งแวดล้อม ทุกบริษัทที่ผู้วิจัยกล่าวอ้างถึง มีการดูแลด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งภายในองค์กร และภายนอกองค์กร ที่จะไม่ก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ต่อชุมชนที่อยู่โดยรอบโรงงาน ซึ่งจะทำให้ ชุมชน กับโรงงานจะได้อยู่ร่วมกันได้ สำหรับการดำเนินงานอย่างเป็นธรรม ทุกบริษัทที่ผู้วิจัยกล่าวอ้างถึง มีการดำเนินงานอย่างเป็นธรรม ทุกองค์กรที่ผู้วิจัยได้กล่าวอ้างถึง มีการดำเนินการกับพนักงานในองค์กรอย่างเป็นธรรม ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี เพราะไม่ได้มีการเลือกปฏิบัติ ทุกคนถูกปฏิบัติเท่าเทียมกัน สำหรับประเด็นผู้บริโภค ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า เห็นด้วย เป็นอย่างยิ่ง ที่ทุกบริษัทที่ผู้วิจัยกล่าวอ้างถึง มีการดำเนินการ ในประเด็นผู้บริโภค เพราะจะทำให้ลูกค้ามีความพึงพอใจ ทุกองค์กรที่ผู้วิจัย กล่าวอ้างถึง มีความตระหนักใน ผู้บริโภค ทั้งมีช่องทางการรับเรื่องร้องเรียนหรือการทำแบบประเมินความพึงพอใจ สำหรับการมีส่วนร่วมและพัฒนาชุมชน ทุกบริษัทที่ผู้วิจัยกล่าวอ้างถึง มีการมีส่วนร่วมและพัฒนาชุมชน ทั้งนี้เพราะ การที่ชุมชนกับโรงงานอุตสาหกรรม ได้มีกิจกรรม

วารสารวิชาการสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2565 ให้โรงงานอุตสาหกรรม จะอยู่ร่วมกับชุมชนไทย ไทย

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร ผลการสัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง ที่พนักงานในองค์กรมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร ผู้วิจัยการมีมุมมองว่า การทำกิจกรรมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม หรือ CSR จะทำให้มีแรง ผลักดันอย่างมากจากหลายภาคส่วน ที่จะให้องค์กรภาคธุรกิจ ต่าง ๆ มีการดำเนินการด้าน CSR เพื่อเป็นส่วนร่วมในการสร้างความยั่งยืน เพราะมีพนักงานในองค์กรมีส่วนร่วมในกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร สำหรับ **ภาวะผู้นำที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม** ผลการสัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ พบว่าทุกบริษัทที่ผู้วิจัยกล่าวอ้างถึง มีภาวะผู้นำที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีการปฏิบัติตามนโยบายต่าง ๆ ของสถานประกอบการ โดยที่ผู้นำเป็นผู้กำหนดนโยบาย โดยผู้ตาม ที่เป็นพนักงานในองค์กร ก็จะร่วมมือกัน ที่จะปฏิบัติตาม **สำหรับการพัฒนาชุมชน** รอบนิคมอุตสาหกรรม ผลการสัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า มีการพัฒนาชุมชนรอบนิคมอุตสาหกรรม ทั้งนี้เพราะสถานประกอบการให้ความสำคัญกับชุมชนที่อยู่รอบนิคมอุตสาหกรรม ที่เป็นที่ตั้งของโรงงาน เมื่อชุมชน

ได้รับความช่วยเหลือ จากโรงงานอุตสาหกรรมที่เข้าไปร่วมกับชุมชน ในการร่วมกันเสนอข้อคิดเห็น รวมทั้ง การทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนร่วมกัน ก็จะทำให้ชุมชนรอบนิคมอุตสาหกรรม จะอยู่ร่วมกันได้กับโรงงานที่ ตั้งอยู่ในนิคมอุตสาหกรรม โดยที่จะลดปัญหาข้อร้องเรียนที่หากมี ก็จะทำให้ มีการพูดคุยหรือชี้แจงเพื่อทำ ความเข้าใจซึ่งกันและกันได้ดี

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ภาครัฐควรมีการเพิ่มสิทธิพิเศษ ลดหย่อนทางภาษีให้โรงงานอุตสาหกรรมที่ทำกิจกรรม CSR ตาม ระบบISO26000 ให้ได้รับสิทธิประโยชน์ลดหย่อนทางภาษี เพื่อจูงใจให้โรงงานอุตสาหกรรม ที่ทำกิจกรรม CSR เพื่อสังคม และ ชุมชน สอดคล้องกับ วิภา จงรัชต์สัจย์ (2558) ศึกษาเรื่อง มาตรฐานแนวทางความ รับผิดชอบต่อสังคม ISO26000 เป็นมาตรฐานระหว่างประเทศที่กำหนดโดยองค์การระหว่างประเทศว่าด้วย มาตรฐาน เพื่อให้คำแนะนำเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม แก่องค์กรทุกประเภททั้งในประเทศที่พัฒนาแล้ว และในประเทศกำลังพัฒนา การสนองตอบความต้องการของสังคมที่ให้ความสำคัญเพิ่มขึ้นกับการประกอบการ อย่างรับผิดชอบต่อสังคมในมาตรฐาน ISO26000 ประกอบด้วยข้อเสนอแนะที่ให้หน่วยงานนำไปปฏิบัติโดย สมัยครใจ มีข้อเสนอแนะ ดังเช่นที่ปรากฏในมาตรฐานการรับรอง อาทิ ISO9001 หรือ ISO14001 ด้วยเหตุนี้ ISO26000 จึงมิใช่มาตรฐานสำหรับนำไปใช้ หรือนำมาพัฒนาเป็นข้อกำหนดอ้างอิงเพื่อการรับรอง (Certification) ทำให้ไม่มีแรงจูงใจให้ต้องทำตามแนวทาง มาตรฐาน ISO 26000 ภาครัฐจึงควรเพิ่มแรงจูงใจ ให้กับสถานประกอบการ

2. การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยควรออกข้อกำหนดให้มีข้อปฏิบัติ เพื่อให้ทุกโรงงานที่อยู่ใน เขตนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย จะต้องมีการทำกิจกรรมตามระบบ ISO26000 ที่มี 7 ด้าน โดยไม่ต้อง ไปยื่นขอรับรองระบบ ISO26000 จากกระทรวงอุตสาหกรรม โดยที่ การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย จัดงานพิธีมอบรางวัลสถานประกอบการดีเด่น ภายในนิคมอุตสาหกรรม ที่สถานประกอบการตั้งโรงงานอยู่ รวมทั้งกำหนดให้เป็นวัน CSR DAY เพื่อจัดนิทรรศการแสดงผลการทำกิจกรรมตามแนวทางมาตรฐาน26000 และมอบรางวัลทุกปี ทั้งนี้เพราะจากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า ทุกโรงงานที่อ้างถึง มีการทำตามแนวทาง มาตรฐาน ISO 26000 อยู่แล้วเพียงไม่ได้ไปยื่นขอรับรองต่อกระทรวงอุตสาหกรรม เพราะต้องมีการเตรียม เอกสารจำนวนมาก และการที่จะต้องมาถูกประเมิน

ISO 26000 เป็นมาตรฐานที่ให้ข้อเสนอแนะหลักการและวิธีการของความรับผิดชอบต่อสังคมที่องค์กร พึงปฏิบัติด้วยความสมัครใจ ทุกองค์กรสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้และไม่ใช้มาตรฐานเพื่อการรับรอง โดย 7 ข้อกำหนดตามมาตรฐานดังกล่าวมิได้มีการกำหนดน้ำหนักความสำคัญเอาไว้ ทำให้ประเภทอุตสาหกรรมมีการนำไป ประยุกต์ใช้โดยให้ความสำคัญในแต่ละข้อกำหนดที่แตกต่างกันได้

เอกสารอ้างอิง

- กิตติยา โต๊ะทอง. (2560). การจัดการศพตามวิถีอิสลามกับการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 13(2), 100-107.
- กังสาดาล เชาวน์วัฒนกุล, ยุทธนา ไชยจุฑกุล, & จารุวรรณ สกกุลคุ. (2558). ความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้บริหารในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 41(1), 70-87.
- คณะกรรมการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของบริษัทจดทะเบียน. (2560). *นโยบายการกำกับดูแลกิจการ*. เข้าถึงได้จาก www.set.or.th > overview > files > SET_CG_Policy_and_Conduct_2017
- จินตวีร์ เกษมสุข. (2559). แนวทางความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรสู่การดำเนินธุรกิจที่ยั่งยืน. *Panyapiwat Journal*, 8(2), 261-271.
- ชาลวิชัย อริยารนันต์, พ้าใส สามารถ, พลศักดิ์ จิระไกรศิริ, & กรเอก กาญจนโกคิน. (2563). ความรับผิดชอบต่อสังคมในอุตสาหกรรมยานยนต์ กรณีศึกษา บริษัทโตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด. *Journal of Administrative and Management*. 8(1), 14-24.
- ชัยยนต์ ทองสุขแก้ว. (2563). เมื่อธัญญาหารถูกผลาญสิ้น: อ่านโรคระบาดไวรัสและหายนภัยธรรมชาติในนวนิยายวิทยาศาสตร์เรื่อง เดอะเดธออฟกราส (The Death of Grass). *มนุษยศาสตร์สาร*, 21(2), 214-234.
- ธัญญลักษณ์ รุ่งแสงจันทร์. (2561). การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในยุค 4.0 ของแรงงานไทย. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 26(2), 172-204.
- ปณณพงศ์ วงศ์มาศรี. (2560). วิเคราะห์บริบทความท้าทายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารท้องถิ่นเพื่อขับเคลื่อนนวัตกรรมท้องถิ่นในยุคไทยแลนด์ 4.0. *สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์*. 17(1), 63-78.
- พิพัฒน์ นนทนาธรณ์, (2558). ปัจจัยเชิงสาเหตุของภาวะผู้นำที่มีอิทธิพลต่อภาพลักษณ์องค์กรของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 20(2), 48-58
- พิพัฒน์ นนทนาธรณ์, (2561). อิทธิพลของภาวะผู้นำ ที่รับผิดชอบต่อสังคม การรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์องค์กรของท่าอากาศยานแม่ฟ้าหลวง เชียงราย. *วารสารเกษตรศาสตร์ธุรกิจประยุกต์*, 12(17), 73-88.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, & สุจิตรา สามัคคีธรรม. (2560). จาก CSR ถึง CSV: แนวคิดว่าด้วยการทำประโยชน์และสังคมของภาคธุรกิจ. *วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก*, 3(2), 220-236.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2562). แผนความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ประจำปีงบประมาณ 2560-2564. สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) สังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม.

- วิภา จงรักษ์สัตย์. (2558). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปิดเผยความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการในประเทศไทย. *วารสารเกษตรศาสตร์ (สังคม)*, 36(2558), 230 - 243.
- อังค์ริสา แสงจำนงค์. (2565 หน้า 73) การแยกแยะข่าวจริงข่าวปลอม และการเกิดรับรู้เชิงปฏิบัติการ ข่าวของกลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาตรี. *วารสารกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ปีที่1,(1) 73*
- Adedokun, M. O., & Kayode, G. M. (2019). Local Leadership Styles and Community Development: A study of the Irasa Community of Ado-Ekiti, Nigeria. *Budapest International Research and Critics in Linguistics and Education (BirLE) Journal*, 2(4), 27-31.
- Borham, Y., & Yeasun, C. (2018). The effects of corporate social responsibility on firm performance: A stakeholder approach. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, (37), 89-96.
- Carroll, A.B. (1979). A three-dimensional conceptual model of corporate performance. *The Academy of Management Review*, 4(4), 497-505
- Cohen, J. & Uphoff, N. (1980). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. *World Development*, 8, 213-235
- Close-Scheinbaum, A., Lacey, R., & Liang, C. (2017). Communicating Corporate Responsibility to Fit Consumer Perceptions How Sincerity Drives Event and Sponsor Outcomes. *Journal of Advertising Research*, 57(4), 410-422.
- Dincer, A., Maja, V., & Mislav, O. (2018). Communicating Corporate Social Responsibility on the Web: A Content Analysis of Sustainability Reports in World's Best Multinational Workplaces. *International Journal of Sustainable Entrepreneurship and Corporate Social Responsibility*, 3(2), 1-17.
- Freeman, E., & Dmytriyev, S. (2017). Corporate Social Responsibility and Stakeholder Theory: Learning from Each Other. *SYMPHONY Emerging Issues in Management*, 1(2017), 7-15.
- Grumiller, J. et al. (2018). The economic and social effects of the EU Free Trade Agreement (DCFTA) with Tunisia. Austrian Foundation for Development Research. German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ).
- Ghiotto, L. & Echaide, J. (2019). *Analysis of the agreement between the European Union and the Mercosur*. Berlin: Anna Cavazzini MEP, The Greens/EFA
- Gregory, C., Simone, T., & Zachmann, G. (2019). How to make the European Green Deal work. *Policy Contribution*, 14(November 2019), 1-14.

- Kreicbergs, T., & Pelse, M. (2019). The Importance of Corporate Social Responsibility for the Today's Consumer: Opions of Consumers and Experts. *Economic Science for Rural Development Conference Proceedings*, 52(-), 62-68.
- Licandro, O.D., Garcia, A.G.R., Alvarado-Pena, L.J., Osuna, L.A.V., & Correa, P. (2019). Implementation of the ISO 26000 Guidelines on Active Participation and Community Development. *Soc. Sci*, 8(263), 1-18. DOI:10.3390/socsci8090263
- Morgan, D.L. (1997). *Focus groups as qualitative research*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Wolfgang C., et al. (2018). Climate change and interconnected risks to sustainable development in the Mediterranean. *Nature Climate Change, Nature Publishing Group*, 8 (11), 972 - 980.
- Zinenko, A., & Rovira, M. (2015). The fit of the social responsibility standard ISO26000 within other CSR instruments Redundant or complementary?. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 6(4), 498-526